

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Joannis Bonaë, Eminentissimi S. R. E. Titulo S. Bernardi
Ad Thermas Cardinalis Presbyteri Opera Quotquot
hactenùs separatim edita fuerê Omnia**

Bona, Giovanni

Antverpiae, 1677

§. 2. Vtrum oratio ad intellectum, an verò ad voluntatem pertineat. Variæ orationis definitiones. Vtriusque potentiae actus requiri ad bene orandum. Intellectum attentione, voluntatem devotione ...

urn:nbn:de:hbz:466:1-10805

rum Magister g mysticæ scalæ, qua ad beatitudinem ascenditur primum gradum in continua Dei præsentis recordatione constituit, & de disciplina psallendi disserens, Ubique, ait, divinam credimus esse præsentiam; & oculos Domini in omni loco speculari bonos, & malos, maxime tamen hoc sine aliqua dubitatione credamus, cum ad opus divinum assistimus. Ideo semper memores simus quod ait Propheta, *Servise Domino in timore*, & iterum *psallite sapienter*, & *in conspectu Angelorum psallam tibi*. Est enim Ecclesia templum Dei, ut doctè ait Sanctus Germanus in rerum Ecclesiasticarum contemplatione, delubrum sanctum, domus orationis, terrenum cælum, in quo Deus inhabitat. Denique Boëtius h vir sapientissimus, Magna nobis est, inquit, necessitas indicta prohibitatis, quando ante oculos agimus iudicis cuncta cernentis.

METRUM XLVI.

S Candepolum, medioque sum celsæ abdere cæli,
Illic rotator siderum
Te Deus inveniet.
Turbida si inclusum caput inter nubila condas,
Latè patentes nubium
Disgregat ille globos.
Frustra telluris gremio, stygisque cavernis,
Aut rupe te cava teges;
Numine cuncta replet.
Forte cupis nigro te noctis condere peplo?
At noctis umbras intima
Rumpere luce solet.
Eia age præpetibus pennis ad littora Thules,
Extremam ad arcton evola,
Qua sera sævis hyems.
Decolor Eoo, qua cingitur India Gange,
Qua sol fluente servidas
Abluit amne rotas.
Quaque dies medius pallentes denegat umbras,
Et solis ustas ignibus
Torret ab axe plagas.
Sed terra, pelagoque jugam, cæloque capeffas,
Iustus Deus te vindici
Prendet ubique manu.

4. Postquam verò Deum præsentem humiliter adoraverimus, ejus gratiam ad dignè orandum implorare debemus: nam quid oremus sicut oportet nescimus, & nemo potest dicere Domine *JESU nisi in Spiritu sancto*. Sententia fidei est, supernaturale auxilium gratiæ necessarium esse

g Ben. d. c. 7. & 16. h Boët. in fin. l. ult. de consol.

ad actus supernaturales eliciendos. At orationem actum esse supernaturalem, docent Chrysostomus v, & Augustinus k. Accedit quod oratio simpliciter necessaria est ad salutem, ut ex multiplici Christi, & Apostolorum exhortatione ad orandum colligitur: nullum autem credimus salutem suam posse operari nisi Deo auxiliante; quia Nemo potest ad me venire, ait Christus, nisi Pater meus traxerit eum. Quomodo ergo poterit quispiam convenienter orare, nisi fuerit divinæ gratiæ præventus auxilio, ejusque assistentia, & efficacia roboratus; Stat quidem Dominus semper ad ostium, & pulsat, si forte sit aliquis qui audiat, & aperiat; sed optat nihilominus instanter à nobis exorari, ut, quod ab initio, & ante secula misericorditer tribuere decrevit, etiam precibus nostris sollicitatus præbeat: & non solum secundum propositum ejus, sed etiam secundum nostram cooperationem coronemur. Præclare S. Prosper l, Quamvis quod statuit Deus nulla possit ratione non fieri, studia tamen non tolluntur orandi, nec per electionis propositum liberi arbitrii devotio relaxatur, cum implendæ voluntatis Dei ita sit præordinatus effectus, ut per laborem operum, per instantiam supplicationum, per exercitia virtutum fiant incrementa meritorum. Rectè dictum est à Poëta m, *Dimidium facti qui bene cepit habet*, in singulis enim actionibus id in primis curandum est, ut bene ordiamur. E fundamento totius ædificii ratio conjicitur, & à præparatione futurum orationis statum dignoscimus. Ignis ergo devotionis in prævia meditatione exardescat, qui scænum & stipulam distrahentium cogitationum comburat, & sic fiet Officii recitatio sacrificium acceptabile Domino in odorem suavitatis.

i Chrys. lib. 2. d. orando Deum. k Aug. passim in libris auct. Pelagianos. l Prosper. de vocat. gentium lib. 2. cap. ult. m Horat. lib. 1. epist. 2.

S. I I.

Utrum oratio ad intellectum, an verò ad voluntatem pertineat. Variæ orationis definitiones. Vriusque potentiæ actus requiri ad benè orandum. Intellectum attentione, voluntatem devotione componi. Actum prius de reverentia, qua componitur externus homo. Ea quid sit, & quotuplex, & quæ ejus incitantia.

x. Quæ-

x. **Q**uærent Theologi pertinere oratio ad intellectum, an verò ad voluntatem. Sunt autem qui existant ad solam spectare voluntatem ea ducti ratione, quod oratio nihil aliud esse videtur, quam interni desiderii, quo quis tenetur, propriæque voluntatis, quam quis à Deo adimpleri vellet, expressio, & manifestatio. Favet huic opinioni Augustinus ⁿ ad illa verba Psalmi, *Ante te omne desiderium meum.* Ipsum, inquit, desiderium tuum oratio tua est, & continuum desiderium continua oratio. Alii verò esse actum intellectus arbitrantur, tum quia orare teste Divo Isidoro ^o idem est ac dicere, dictio autem mentis actionem significat: tum quia ex Divo Thoma ^p deprecari ordinationem quamdam denotat, & consequenter soli competit intellectui. Hæc dissidentium Theologorum sententiæ facillè poterunt conciliari, si dixerimus utriusque potentiæ actus ad orationem requiri. Nam in primis necessarium est, ut illius rei quam petimus indigentiam, & Dei à quo petimus potentiam & benignitatem cognoscamus; tum rem illam convenienter à Deo postulari didicimus, post quod iudicium sequitur in voluntate rei appetitus & desiderium, ac ejusdem insinuatio quædam, & declaratio. Sancti Patres, qui orationis naturam variis definitionibus explicarunt, per actus utriusque potentiæ eam solent sine discrimine diffinire. Basilius magnus ^q; Oratio est boni cuiuspiam petitio, quæ ad Deum à piis effunditur. Damascenus ^r; oratio est ascensio mentis in Deum. Augustinus ^s; Oratio est conversio mentis in Deum per pium, & humilem affectum. Iteum Damascenus; Oratio est petitio decentium à Deo: nam, ut ait Gabriel ^t, *Deum rogare dedecet, quæ dedecet.* Hugo Victorinus, Oratio est pius affectus in Deum. Gregorius Nyssenus ^u. Oratio est conversatio, & fermocinatio animæ nostræ cum Deo, invisibilem contemplatio, ejusdem cum Angelis honoris conditio. Item Oratio est petitio honorum, quæ Deo cum supplicatione offertur. Joannes Climacus ^x; Oratio secundum qualitatem suam est conjunctio atque unio hominum & Dei. Unio autem fit per amorem. Rursum Augustinus ^y, Quid est oratio nisi ascensio animæ de terrestribus ad cæ-

n *Aug. in Psal. 37. o Isidor. lib. 10. orig. cap. 14. p S. Thom. 2. 2. qu. 8. art. 1. q Basil. orat. de S. Julitta. r Damasc. l. 3. de fid. Orthod. cap. 24. s Aug. de Spir. S. an. cap. 50. t Gabriel in sab. u Greg. Nyss. lib. de orat. x Climac. gr. 28. y Aug. ser. 230. de Temp.*

lestia, inquisitio supernorum, invisibilem desiderium? Simon de Cassia ^z vir pius & doctus, Oratio est in terrestri corpore incorporea operatio, aspectus immotus animæ in fide Deum aspicientis, ordo rationis animæ ad Deum, cui se studio subdit, consistentia animæ ante Deum: allocutio divinas aures pulsans, suavis clamor in sensu cordis, negatio dum agitur omnium corporalium actionum, præventio ante adventum iudicis ad divinum iudicium, verum animæ speculum, luminare splendidissimum, lux invisibilis ad actionem invisibilem, umbra æstuantem refrigerans, jactatio sui in Deum nihil volendo, nisi quod illi fuerit gratum. Ex his descriptionibus (quamvis quædam earum sublimioris orationis genus respiciant) liquidò constat, spiritum nostrum ad Deum orando ascendere duobus mysticis pedibus, cognitione scilicet, & affectu. Hi sunt pedes, de quibus Psalmista cecinit dicens *a, Qui perfecit pedes meos tanquam cervorum, & super excelsa statuens me.* Oportet itaque utramque potentiam ordinari, ut divini cursus Officii perfectè impleatur. Debet autem homo secundum intellectivam potentiam attentionem, secundum affectivam devotionem exhibere. Hæc interni hominis compositio est. Sed quia totus homo totis viribus, totis præcordiis se totum cum Rege Josaphat ^b conferre debet ad orandum, & laudandum Deum: ideo externus, & animalis homo suam quoque exigit ordinationem secundum vires sensitivas per actum reverentiæ, Ergo de reverentia, postea de attentione, & devotione sigillatim tractabimus, ut prius quod animale, deinde quod spirituale est ædificetur.

2. Reverentia apud Ciceronem in Rhetoricis est virtus aliqua prælatione sublimatis debitæ honorificationis cultum exhibens: erga Deum verò actus religionis est, & adoratio, quam nos servitatem, Græci latriam vocant. Ejus necessitatem dum oramus elegantissima oratione explicat Bernardus ^c. Nonnullos arbitror experiri interdum in oratione ariditatem, & hebetudinem quamdam mentis, pro eo quod velut ex consuetudine quadam cum minus digna reverentia, & sollicitudine accesserunt. Quid enim aliud cogitare debet frater intrans ad orationem, quam Propheticum illud, *Ingrediar in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei?*

Zzzzz 3 Omnino

z Simon de Cass. l. 16. de gestis. Salvat. cap. 26. a Psal. 17. b 2 Paral. 29: 3. c Bern. serm. de quatuor modis orandi.

Omnino siquidem oportet nos orationis tempore curiam intrare coelestem, illam utique curiam, in qua Rex Regum stellato sedet solio circumdante innumerabili, & ineffabili beatorum spirituum exercitu. Quanta ergo cum reverentia, quanto timore, quanta illac humilitate accedere debet à palude sua procedens, & repens rannacula vilis? Quam tremebundus, quam supplex, quam denique humilis, & sollicitus, & toto intentus animo majestati gloriae in praesentia Angelorum, in concilio justorum, & congregatione assistere poterit miser homuncio? Hic primus stimulus est orantes excitans ad reverentiam, divinae scilicet praesentiae consideratio. Nam si mortalium Regum ministri, cum se dominorum conspectibus praebent, quicquid fordium, quicquid deformae, quicquid incompositum est à se amovere summo studio nituntur; quanto majori tum gravitate vitae, tum puritate cordis, tum morum elegantia aeterno Regi assistere debent inutiles servi? & ut ait Regula Monachorum *d*, si cum hominibus potentibus volumus aliqua suggerere, non praesumimus nisi cum humilitate, & reverentia: quanto magis Domino Deo univrsorum cum omni humilitate, & puritatis devotione supplicandum est? Ab ipsis quoque Angelis, quos orantibus assistere credimus psallentium verba describentes, teste magno Basilio *e*, excitari debemus ad reverentiam. Solent enim Angeli, inquit Bernardus *f*, astare orantibus, & delectari in his, quos vident levare puras manus in Oratione: holocaustum sanctae devotionis gaudent se offerre Deo in odorem suavitatis. O si quis haberet oculos apertos, quos orando Propheta puero revelavit, videret proculdubio quemadmodum praeveniunt principes conjuncti psallentibus in medio juvenularum tympanistrarum. Videret, inquam, quae cura, quoque tripudio intersunt cantantibus, adsunt orantibus, insunt meditantibus, supersunt quiescentibus, ordinantibus, & procurantibus praesunt. Agnoscent nimirum supernae potestates concives suos, & pro his qui haereditatem capiunt salutis sollicitudine congruunt. Doleo proinde aliquos vestrum, fratres, gravi in sacris vigiliis deprimi somno, nec caeli cives revereri, sed in praesentia Principum tanquam mortuos apparere, cum vestra ipsi alacritate permoti vestris interesse so-

d Bened. reg. cap. 20. *e* Basl. in Psalm. 28. *f* Bern. serm. 3. in Missus est, & ep. 28. itemque serm. 7. in Cant.

lemniis delectantur. Vereor ne vestram desideriam quandoque abominantes, cum indignatione recedant: & incipiat unusquisque vestrum sero cum gemitu dicere Deo, Longè fecisti notos meos à me, posuerunt me abominationem sibi: Et illud; *Elongasti à me amicum & proximum, & notos meos à miseria*: Item, *Qui juxta me erant de longè steterunt, & vim faciebant qui querebant animam meam*. Pro certo enim, si se à nobis boni spiritus elongaverint, impetus malignorum quis sustinebit? Consonat cum Bernardo Venetorum Patriarcha Laurentius *g*: Interfunt choris laudantium sancti Angeli, exultantque in laudibus psallentium; si tamen distinctè, si attentè, si vigilantè, si ardentè, si concorditè, si humiliter dicantur. Discurrunt namque inter illos, utpote ipsorum concives, & confortes regni. Comprimitur & immundorum spirituum impetus, nec eos saevire patiuntur tanquam fideles custodes. Nunc ascendunt, nunc descendunt, semper ad illorum profectum. Ubique verò alacres sunt, ubique festivi, ubique solliciti, ne divina interrumpatur laus, ne caelestia Cantica maculentur. At si vel ad momentum tepescat affectus, distrahatur animus, aut dormitet oculus, illicò indignantur sic oscitantes, & non invenientes quid offerant, suam mox praesentiam subtrahunt. Verecundum igitur, & valde pernitiosum est in conspectu tantorum principum irreverenter psallere, verba incidere, inutilis cogitationes tractare, & corde torpescere. O si praesentiam suam propalare valerent! O si quantum congaudeant de puritate alacriter psallentium eis liceret ostendere! Proflus omnis torpor abscederet, omnisque ignavia fugaretur.

g Laur. Justin. de disc. monast. corver. cap. 17.

METRUM XLVII

O Ego si possem rutilo fulgore micantes
Mortali aligeros cernere luceboros!
Ipsaque corporei detersa erugine sensus,
Obvia Calituum se mihi castra darent.
Aut saltem posito terrens a pondere molis,
Dent superi aethereas scandere posse plagas.
Et super astrorum, mundique volubilis arcem,
Quo nequeo ferri corpore, mente ferar.
Quam multis glomerata choris distincta ceteris
Agmina conspicerem Numinis ante thronum!
Agmina tam numero, quam majestate decora,
Agmina divinum psallere sueta melos,
Non tot sylva seras, tot pisces continet unda,
Totque insculpta micant sidera clara polo:

Nec

Nec tot spumofum rejectat litus arenas,
 Quot turmæ Algerum calica templa colunt.
 Hos opifex rerum mortali labe carentes
 Edidit, æterni particepsque boni.
 Quos nec perpotuo labentia sacula curſu,
 Nec potus eſt gelida vis abolere necis.
 Immanes ſenii tranquillos calico ab ævo
 Dinumerant annos, ſideroſque dies.
 Triftia connubii non norant jura, nec ullis
 Urget eos ſtimulis imperioſa fames.
 Plurima quæ etiam miro ſermone loquuntur,
 Nulla licet linguis mutua verba ſonent.
 Et jugiter ſummo nova pangunt carmina Regi,
 Carmina mortali non referenda ſono.
 Feſtinantque ſuæ certatim currere ad ades,
 Cum gratas reſono ſundimus ore preces.
 Hic inquant placidas cælo plaudente choreas,
 Et miſcent noſtris verba canora modis.
 O templum! o templum! o felicia limina cæli!
 Solaque digna Deo, calicoliſque domus!
 Hic dulces reſonant melicis concentibus Hymni,
 Hic colimus caſta religione Deum.
 Mergimus hic undas culpas, hic ſanguinis hauſtum
 Sumimus, hic algens peſtus amore calet.
 Hic volucres anima, pura ſine corpore mentes
 Occulta irradiant viſcera noſtra face.
 Ceruſtis ut celeres liquidum per inane ſeruntur,
 Et gaudent templi recta ſubire ſacri?
 Utque hilares inferre polo ſiſſiria cordis,
 Et gemitus ſat agunt, ſollicitaſque preces?
 Scilicet ut Numen ſacile admittat ad anres
 Luſiſonos gemitus, ſollicitaſque preces.
 Sape etiam laſi compeſcunt Judicis iram,
 Cum foret æternis pena luenda rogis.
 O vos felices, ævinorumque capaces,
 Vos quibus æſtorum ſplendida regna patent,
 Vos quibus arriſit cælum, juſſitque tuers
 Angelicos vultus, Angelicoſque choros.
 Dicite quàm denſo propevent ex æthere turmæ,
 Dum pia ſeſtævis perſonat aula choris.
 Dicite quàm lepido demulcent æcra cantu,
 Dum pulſant patria dulciana ſiſſia lyra.
 O mibi ſi mentem, corpusque attollere cælo,
 Et veſtra liceat conditione fruſ!
 Protinus Elyſiis immiſcens carmina turmis
 Perpetua colerem laudis honore Deum.
 Effundens que no vos ſuctenſo è peſtore verſus
 Acciperem votis præmia digna meis.
 3. Sed quid Angelos propono ad excitandam
 in pſallentibus reverentiam? Parum eſt hoc.
 Nam & ipſe Rex Angelorum, Dominus, & Sal-
 vator noſter Chriſtus Jeſus corporaliter præſens
 adest Eccleſiæ in auguſtiſſimo Euchariftiæ Sacra-
 mento. Quàm terribilis eſt locus iſte, & omni
 dignus reverentiâ, quem non ſolum frequentant

Angeli, ſed ſua quoque præſentiâ Dominus ipſe
 dignatur! Conſidera te ipſum o homo, nam ſi
 multis maculatus criminibus æterni ſupplicii
 reus es, aſtas judici tuo: quomodo non expave-
 ſcis? Si dilatato corde viam mandatorum Dei
 currere incepiſti, magiſter tuus hic eſt: quan-
 tum ei honorem debes? Si ab omni terrena con-
 tagione mundatus jam ſummam cum eo unio-
 nem appetere audes, hic eſt ſponſus: quantâ
 ſollicitudine mores tuos, & actus componere te
 oportet, ne anima tua minimâ quâvis labe inde-
 cora diſpliceat ſponſo? Ipſa verò reverentiâ du-
 plex eſt, interna, & externa. Interna in timore,
 & humilitate, in puritate, & compunctiōe cor-
 dis conſiſtit: ut, ſicut docet S. Ephræm *h*, ora-
 tionis tempore quaſi Angeli ſimus; ſicque con-
 tendamus, ut oratio noſtra ſit ſancta, pura, im-
 maculata, & irreprehenſibilis: ut cum illam
 ſurſum aſcendere viderint portæ cœleſtes gau-
 dentes ultrò conſeſſim ei aperiantur, ut ipſam
 cernentes Angeli, & Archangeli cuncti latantes
 illicò occurrant, & coram ſancto, atque excelſo
 throno immaculati Domini offerant. Porro ad
 externam reverentiâ pertinent ſenſuum exte-
 riorum cuſtodia, externi hominis compoſitio,
 vocis in cantu moderatio, gravitas morum, ha-
 bitus decencia, omniumque ceremoniarum, &
 præſcriptorum rituum obſervantiâ: ut nimirum
 fleſtant genua, ſtent, ſedeant, ſurgant, incli-
 nent omnes pro rei & temporis exigentiâ: ut nil
 appareat in eis quod poſſit offendere intuentes.
 Hortor vos, ait Beatus Theodorus Studita, de-
 corè, riteque pſallere, non obiter, non ſupinè,
 & confuſè: Scriptum eſt enim, Pſallite ſapienter.
 Sanctus quoque Machariûs Homiliâ ſextâ
 adverſus eos declamat, qui preces ſuas clamori-
 bus parum decentibus, & confuſione plenas ef-
 fundunt. Inclinationes autem, genuflexiones,
 & alias hujusmodi exteriores obſervantiâs elegan-
 ti vocabulo orationem corporalem nuncupat
 B. Angela de Fulgineo ſermone de oratione.
 Septimius Tertullianus *k* non eſſe ſedendum in
 oratione aſſerit hiſ verbis: Siquidem irreverens
 eſt aſſidere ſub conſpectu, contraque conſpectum
 ejus quem cum maximè revereris, ac veneris:
 quanto magis ſub conſpectu Dei vivi, Angelo
 adhuc orationis aſtante factum iſtud irreligioſiſ-
 ſimum eſt; niſi exprobramus Deo, quod nos ora-
 tio fatigaverit. Idem aſſerunt Opratus Milevi-
 tanus *l*. Petrus Damianus *m*, & alii Patres.
 Sedere

h Ephræm ſer. de Virginit. 1. Theod. cat. 9. *k* Tertul. de
 orat. c. 12. *l* Opr. Milev. l. 4. *m* P. Dam. l. 3. ep. 8.

Sedere tamen humiliter & modestè non prohibent Joannes Cassianus ⁿ, & sanctus Benedictus ^o. Idque confirmat consuetudo nostrorum temporum, solemus enim alternatim stare, & sedere.

4. Verùm enim verò si sancti Patres non ab omnibus damnatam sessionem tanto zelo reprehendunt, quid agerent si quorundam Clericorum, atque Religiosorum depravatam in omnibus psallendi disciplinam conspicerent? Quàm acriter adversus illos insurgerent, qui nec Deum timentes, nec hominibus reverentiam habentes liberrimam oculorum jactatione, inconcinna corporis habitudine, licentiosam gestuum levitate Ethnicorum, ac infidelium expriment mores? In sedilibus suis lecti molliem quærentes jacent inciviliter extensis tibiis, divaricatis cruribus: tum obrepenti somno cedentes dimidiata proferunt verba, crebris oscitationibus psalmodum recitationem turbantes, animum ibi non esse manifestant: pedibus vacillant, digitis exercent argutias, seriam aliorum gravitatem effusissimo risu contemnunt. Vocem in cantu vel deprimunt nimis, vel super alios attollunt: importuno garritu omnia miscent, tantoque impetu verba glomerant, & præcipitant, ut ne quidem verbum integrum sonet. Denotula una cantus, vel de aliqua Antiphona lites quandoque movent acerrimas. Ad ineptias, & fabulas semper prompti; ad commensationes, & ebrietates semper robusti & benevalentes; in choro deinde languentes nec erecto corpore stare, nec genibus inniti, nec vocem possunt proferre. Diceres eos ad primum oratorii ingressum, graviore correptos infirmitate mox animam acturos esse. Heu miseros, & infelices! Siccine profanatis templum, sacerdotium confunditis, ordinem temeratis? Ubi religio est, ubi mores, ubi pudor, ubi lex, ubi fides, & disciplina? Quid Deo vestro respondebitis in die judicii, cum vobiscum ponet rationem, quod opus suum feceritis fraudulenter? Quid dicetis animabus, quarum bona percepistis in vita vestra, ut earum peccata portantes indignationem Dei averteretis ab illis? Quid Angelicis spiritibus respondere poteritis, quorum sprevistis præsentiam, contempsistis auxilia, officia neglexistis? An ignoratis quod scriptum est *p*, Qui contemnunt me erunt ignobiles: itemque *q*, Solemnitates vestras odit anima mea, convertam festivitates vestras

ⁿ Cassianus lib. 2. cap. 12. ^o Benedictus. cap. 9. *p* 1. Reg. 2. 36. Isai. 1. 14. *q* Amos 8. 10.

in luctum: & r In terra sanctorum iniqua gessit, non videbit gloriam Domini? Ipsa, ipsa Religio, quam profitemini, errores vestros accusat: Atrocius enim, ut Salvianus *f* scribit, sub sancti nominis professione peccatis; & ubi sublimior est prærogativa, major est culpa. Sed de horum miserima conditione melius est silere, quam loqui. Hugo Cluniacensis dictus de Folieto lib. 2. de claustris animæ inter opera Hugonis Victorini, abusiones claustris enumerans ponit undecimo loco dissolutionem in choro, eosque perstringit acerrimè, qui mente vagi, attoniti oculis, habitu dissoluti, aliud cantant, aliud cogitant: in choro sunt corpore, sed mente in foro. Eisdem reprehendunt, & damnant Joannes Chrysostomus, & Pocho Pruniensis; hic in fine libri tertii de domo Dei, ille Homiliam primam de verbis Isaia, *Psalmi Dominum*. Omnes autem partes internæ, & externæ reverentiæ Seraphicus Doctor Bonaventura *r* in speculo disciplinæ diligenter edisserit: & Joannes Cassianus ⁿ antiquorum Monachorum reverentiam in Ecclesia describens; Tantum, inquit, à cunctis silentium præbetur, ut præter illum, qui Psalmum decantat, nullus hominum penitus adesse credatur. Non sputum emittitur, non excreatio obstrepit, non tussis intertonat, non oscitatio somnolenta dissitis malis & hiantibus trahitur, nulli etiam gemitus, nulla suspiria astantes impeditura promuntur.

§. I I I

Ceremonia quid sint, & qua hujus nominis origo. Earum efficacia, & utilitas ad divinum cultum. Vera à falsis & superstitionis discernenda. Exteriores ceremonias sine interno spiritu parum prodesse.

1. **I**N publicè persolvendis divinis Officiis omnes Ecclesiasticæ ceremoniæ ad amissum servari debent, in his enim exterior disciplina potissimum sira est. Sunt autem ceremoniæ, si propriè loqui velimus, ritus sancti in sacrificiis, & divinis Officiis ad Dei cultum adhibiti: sed migravit vocabulum in usum etiam profanos; nam cum homines instituisent sibi invicem inclinare, genua flectere, manus osculari; hæ & aliæ honoris exhibitiones, cum proprio nomine carerent, ceptæ sunt etiam ceremoniæ dici.

r Isai. 26. 10: *f* Salvian. l. 4. de gub. Dei. *t* Bonavo. part. 2. cap. 9. *u* Cassian. lib. 2. cap. 10.